

Євгенія Генова

**“ЯК БОЛЯЧЕ ЗА МУКУ ДУХУ...”:
РЕНЕСАНС УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА**

Салига Тарас. Екслібриси Евтерпи. —

Львів: НВФ “Українські технології”, 2010. — 326 с.

Нова книга професора Тараса Салиги “Екслібриси Евтерпи”, безперечно, стала визначною подією у літературознавчому та соціокультурному мегапросторі українського духовного буття, несучи не лише світло незаангажованої аналітичної мислі, а й виконуючи до певної міри утилітарну функцію, бо ж повертає українському думаючому читачеві незаслужено забуті імена талановитих митців — поетів і малярів — співців славного “весноярого” часу. Звісно, як і у своїх попередніх автоантологіях, літературознавець і публіцист Тарас Салига філігранно окреслює обриси своїх досліджень, поклавши на другу шальку терезів літературознавчі портрети шістдесятників “...і не тільки...”.

Влучно дібрана назва книги вичерпно характеризує її спрямування: вміщені у ній літературознавчі дослідження та критичні роздуми, що друкувалися впродовж останніх років у періодиці, покликані увиразнити, а нерідко й відтворити всю повноту українського культурно-мистецького буття у ХХ столітті. Збірка складається з двох частин — “Веснояре цвітіння”, присвячена літературним силуетам західноукраїнських митців, творчість яких припала на першу половину ХХ століття, та “Шістдесятники... і не тільки”.

Складаючи з мистецьких портретів-пазлів континуум українського модернізму, Тарас Салига у своїх ґрунтовних розвідках артикулює не лише особливості поезики віршованої творчості таких малознайомих (а шкода, шкода, що ці постаті й досі з’являються у літературно-критичному просторі з цим означенням, і водночас — яке щастя, що все ж з’являються, хоч і з запізненням), але від того не менш талановитих поетів, як Василь Хмелюк, Вадим Лесич, Лавро Миронюк,

Володимир Янів, Марко Боєслав, а й творить цілісний портрет доби, її натхненну атмосферу з яскравим присмаком Європи. Працюючи в академічному жанрі літературного портрета, професор Тарас Салига чітко й вичерпно, хоча й лаконічно, вписує постаті літераторів у органічне тло доби: невтомних мистецьких шукань, численних модерних стилів, дискусійних культурних товариств, — усього того, що створило європейську культуру першої половини ХХ століття, трактуючи, таким чином, роль українських митців у тогочасному духовному просторі Старого Світу. Тож не випадково український маляр і поет Василь Хмелюк з'являється на сторінках літературно-критичного дослідження в оточенні таких знакових імен, як Поль Валері, Гійом Аполлінер, Амбруаз Воллар, Сергій Шукін та багатьох інших відомих сучасників, на відміну від яких український представник паризької школи малярства, один з найвідоміших художників 40–50-х років у Європі, лише зараз повертається на Батьківщину. Детально аналізуючи його поетичний доробок у руслі різноманітних модерністських течій — від дадаїзму й футуризму до сюрреалізму й експресіонізму, — Тарас Салига проникає углиб зболеної душі митця, відірваної від України, та стверджує: “Річ навіть не в тому, що в його сюжетах вирує бурлеск, гротескні інтонації, домінує урбаністика та еротика, а в тім, що тут збережено дух і настрої епохи. Все-таки — це своєрідний “паспорт” часу”.

Принагідно слід зауважити одну присутню особливість літературно-критичного портрета, мальованого критиком: крім витонченого студіювання поетичної естетики та етики, глибокого занурення у жанрово-стилістичну природу аналізованих творів та вибудовування складних, цілісних умовиводів і наукових спостережень, авторові вдається зжитися зі своїми героями, воскрешаючи їх для сучасних читачів не у вигляді героїзованих ікон, а відкриваючи їх щирі серця, сповнені надій, експериментаторських ідей і... віри в себе, Бога та Україну. Так народжуються рельєфні портрети представників українського резистансу — Лавра Миронюка, Володимира Яніва, Володимира Гаврилюка, Марка Боєслава, а також сповнені свіжих струменів та оригінальних наукових ідей дослідження творчості Богдана-Ігоря Антонича.

Не менш важливими за аналітику є критично-дискусійні зауваги, що позиціонують громадянську й наукову позицію Тараса Салиги —

противника примітивної белетризації мистецьких постатей, псевдонауковості та приниження людської гідності у будь-які способи. Солідаризуючись із Іваном Дзюбою, Богданом Бойчуком, професор Салига говорить своє інтелектуальне “стоп” на недолугих спробах zdeгенерувати обрії української духовності, її одвічних моральних авторитетів: “Сьогодні... ми шукаємо у його приватному житті ефективних компроматів — дивіться, він теж їв! Зараз входить у моду з українською класикою бути на “ти”, або й зневажати її, а до художніх фактів та явищ, що були від нас приховані, братися лїньки, бо треба вдихати спецфондівську пилюку”.

Висока мораль, помножена на невичерпну глибину таланту митців, які творили у другій половині ХХ століття, стала осердям літературних портретів, уміщених у другому розділі книги “Шістдесятники... і не тільки...”. Ірина Вільде, Іван Дзюба та Іван Світличний, Дмитро Павличко і Микола Вінграновський, Василь Симоненко та Михайло Осадчий, а також Оксана Сенатович, Катерина Куйбіда й Олеся Ребрик — герої науково-літературних розвідок Тараса Салиги, які в собі і в сучасниках “розбудили весну українності”, попри те, що починали свої творчі шляхи у різні часи. Можливо, на перший погляд здається, що поєднання у межах одного розділу літературних портретів велетня думки Івана Дзюби і починаючої письменниці Олеси Ребрик дещо несподіване, але, згадавши наукове кредо автора, розумієш, що у літературному творчому процесі неважливих або ж “малих” постатей просто немає — лише зі скелець твориться панно.

Повертаючи українству духовні скарби, автор компендіуму не акцентує увагу лише на одній із граней поетично-малярської творчості митців, абсорбуючи у книзі найвиразніші тенденції літературно-художнього процесу як у західній, так і в центральній Україні, наполегливо доводячи право кожного митця на справедливую оцінку його творчості й право сучасних читачів на знання того, що українська культура є насамперед органічною, невід’ємною часткою Європи апіорі — неважливо, чи погоджується з цим окремо взятий міністр або ж публіцист, чи ні, бо правда не потребує виправдань: вона потребує лише свого повернення, лише сказаного вголос слова. Справедливо й з деякою домішкою болу Тарас Салига зазначає: “Якщо б творчість таких поетів, як В. Гаврилюк, В. Лесич, І. Ірлявський, Я. Цурковський, С. Гординський, Л. Миронюк, М. Рудниць-

кий, М. Чирський, О. Зуєвський, В. Барка і десятків авторів інших не була б репресованою, а доступною усім літературним поколінням, то, безперечно, сьогодні ми не мали б такої зливи молодих, а то й далеко немолодих авторів із претензіями на так звані “винаходи” поетичного модерну. Найчастіше ці автори вимагають “патентів” на свої версифікаційні “відкриття”, не підозрюючи, що вони далеко “не перші”, що колеса подібних “відкриттів” давно крутяться”. І, засукавши рукави, професор Салила Т. Ю. не втомлюється повертати українському читачеві величезний творчий доробок вітчизняних митців, відкриваючи тим самим справжнє обличчя українства для нього ж самого в першу чергу, за що слід щиро подякувати науковцю-першовідкривачеві та долучитися у силу можливостей до цієї благородної справи.